

ΤΤΕ: Διεθνείς οικονομικές εξελίξεις, προκλήσεις και προοπτικές της ελληνικής οικονομίας

Χαιρετισμός του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος κ. Γιάννη Στουρνάρα στο Συνέδριο της Ενιαίας Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Συμβάσεων με τη συμμετοχή της Ένωσης Διοικητικών Δικαστών

Κυρίες και κύριοι,

Είναι μεγάλη χαρά για μένα που βρίσκομαι εδώ σήμερα και που θα μοιραστώ μαζί σας τις σκέψεις και τις εκτιμήσεις μου για τις διεθνείς οικονομικές εξελίξεις και τις προκλήσεις και προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Πρώτα από όλα, θα ήθελα να εξάρω τη σημασία της Ενιαίας Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Συμβάσεων, η οποία έχει ένα σημαντικό ρόλο στην εξυγίανση των δημόσιων οικονομικών, καθώς συμβάλλει στον εξορθολογισμό των δαπανών για δημόσιες συμβάσεις και παράλληλα διασφαλίζει τη διαφάνεια, αποτελεσματικότητα, συνοχή και εναρμόνιση των διαδικασιών ανάθεσης και εκτέλεσης των δημοσίων συμβάσεων με το εθνικό και ευρωπαϊκό δίκαιο.

1. Διεθνείς οικονομικές εξελίξεις

Η παγκόσμια οικονομία βρίσκεται σε φάση επιβράδυνσης. Ο ρυθμός ανάπτυξης για το 2019 αναθεωρήθηκε προς τα κάτω εκ νέου και σύμφωνα με το ΔΝΤ αναμένεται να διαμορφωθεί σε 3% έναντι 3,6% το 2018.^[1] Η αποδυνάμωση της παγκόσμιας οικονομίας ήταν συγχρονισμένη και επηρέασε μεγάλες ανεπτυγμένες οικονομίες, όπως οι ΗΠΑ και η ζώνη του ευρώ, αλλά και αναδυόμενες αγορές και αναπτυσσόμενες οικονομίες, όπως η Κίνα, η Ινδία, η Βραζιλία, το Μεξικό και η Ρωσία.

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της υποτονικής ανάπτυξης το 2019 είναι η έντονη επιβράδυνση του τομέα της μεταποίησης και του παγκόσμιου εμπορίου. Αυτή οφείλεται στην άνοδο του εμπορικού προστατευτισμού και στην παρατεταμένη αβεβαιότητα για την εμπορική πολιτική, η οποία έπληξε τις επενδύσεις και τη ζήτηση κεφαλαιακών αγαθών, που αποτελούν σημαντικό τμήμα του διεθνούς εμπορίου. Η υποτονική ανάπτυξη οφείλεται όμως και σε ειδικούς ^[2] αλλά και σε διαρθρωτικούς παράγοντες, όπως η χαμηλή αύξηση της παραγωγικότητας και η δημογραφική γήρανση στις προηγμένες οικονομίες. Ως αποτέλεσμα των παραπάνω εξελίξεων, ο ρυθμός αύξησης του όγκου του παγκόσμιου εμπορίου εκτιμάται ότι υποχώρησε από 3,6% το 2018 σε 1,1% το 2019.

Σύμφωνα με το ΔΝΤ, η παγκόσμια ανάπτυξη το 2020 αναμένεται να επιταχυνθεί σε 3,4% και παράλληλα αναμένεται να ανακάμψει ο ρυθμός αύξησης του όγκου του παγκόσμιου εμπορίου στο 3,2%. Η ανάκαμψη αυτή θα οφείλεται κυρίως στις αναδυόμενες και αναπτυσσόμενες οικονομίες, ενώ οι ανεπτυγμένες οικονομίες αναμένεται να επιβραδυνθούν.

Όσον αφορά τη ζώνη του ευρώ, η επιβράδυνση της παγκόσμιας ζήτησης και η υποχώρηση του παγκόσμιου εμπορίου έπληξαν την ευρωπαϊκή οικονομία, ιδίως στον τομέα της μεταποίησης και σε κράτη-μέλη με έντονο εξαγωγικό προσανατολισμό.

Μέχρι στιγμής, ο τομέας των υπηρεσιών και η αγορά εργασίας επέδειξαν σημαντική ανθεκτικότητα στην υποχώρηση της εξωτερικής ζήτησης και την κάμψη της μεταποίησης. Ωστόσο, η απόκλιση μεταξύ της πορείας της μεταποίησης και των υπηρεσιών έχει παραμείνει για ασυνήθιστα μεγάλη διάρκεια, και αναμένεται να περάσει αυτή η αδυναμία του μεταποιητικού τομέα και στις υπηρεσίες. Η οικονομική δραστηριότητα φαίνεται τώρα να επιβραδύνεται σε ορισμένα κράτη-μέλη τα οποία στην αρχή φάνηκε να μην επηρεάζονται. Η εξάπλωση της επιβράδυνσης αναμένεται να περιορίσει το δυναμισμό της αγοράς εργασίας και να ανακόψει την άνοδο των μισθών, με αποτέλεσμα ο πυρήνας του πληθωρισμού να παραμείνει σε σταθερά χαμηλά επίπεδα.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η οικονομική ανάπτυξη στην ευρωζώνη αναμένεται να επιβραδυνθεί από 1,9% το 2018 σε 1,1% το 2019 και να σταθεροποιηθεί σε 1,2% το 2020-2021.[3] Επίσης, ο πληθωρισμός βάσει του εναρμονισμένου δείκτη τιμών καταναλωτή (ΕνΔΤΚ) στη ζώνη του ευρώ εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στο 1,2% το 2019 και το 2020 και θα σημειώσει οριακή μόνο άνοδο στο 1,3% το 2021.

Συνολικά, η πορεία της παγκόσμιας οικονομίας και ειδικά της ζώνης του ευρώ υπόκειται σε αυξημένους κινδύνους και αβεβαιότητες. Η περαιτέρω άνοδος του εμπορικού προστατευτισμού, η αύξηση της αβεβαιότητας όσον αφορά την κατεύθυνση της εμπορικής πολιτικής, η ενδεχομένως άτακτη αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση και η επιδείνωση των γεωπολιτικών εντάσεων με παράλληλη αύξηση της τιμής του πετρελαίου, θα μπορούσαν να αποδυναμώσουν περαιτέρω την ανάπτυξη. Η υποχώρηση της εμπιστοσύνης στις διεθνείς αγορές θα μπορούσε να οδηγήσει σε αύξηση της αποστροφής κινδύνου, με αποτέλεσμα τη χειροτέρευση των χρηματοπιστωτικών συνθηκών, ιδίως για τις πιο ευάλωτες αναδυόμενες οικονομίες.[4]

Λαμβάνοντας υπόψη την υποβάθμιση των αναπτυξιακών προοπτικών και τις προβλέψεις για διατήρηση του πληθωρισμού σε χαμηλά επίπεδα, το Διοικητικό Συμβούλιο της ΕΚΤ αποφάσισε, στη συνεδρίαση του Σεπτεμβρίου 2019, να λάβει πρόσθετα μέτρα διευκολυντικής νομισματικής πολιτικής.[5] Η ολοκληρωμένη δέσμη μέτρων πολιτικής αναμένεται να στηρίξει την οικονομική δραστηριότητα της ευρωζώνης, να ενισχύσει τον πληθωρισμό και συνεπώς να συμβάλει στην επίτευξη του μεσοπρόθεσμου στόχου του Διοικητικού Συμβουλίου (δηλ. σε επίπεδα πλησίον αλλά κάτω του 2%).

Ωστόσο, η νομισματική πολιτική δεν μπορεί να σηκώσει μόνη της το βάρος της άμυνας απέναντι σε μια νέα κρίση. Η δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει να διαδραματίσει μεγαλύτερο ρόλο, π.χ. μέσω των δημόσιων επενδύσεων σε ανθρώπινο και υλικό κεφάλαιο, και να δράσει συμπληρωματικά στη νομισματική χαλάρωση. Το πολύ χαμηλό ή και αρνητικό κόστος χρηματοδότησης παρέχει την ευκαιρία να προωθηθούν επενδυτικά σχέδια με υψηλή κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική απόδοση, με το ελάχιστο δυνατό κόστος. Συνεπώς, η δημοσιονομική πολιτική, σε χώρες που διαθέτουν επαρκή δημοσιονομικό χώρο ή/και εντόνως πλεονασματικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, πρέπει να γίνει επεκτατική. Τα κράτη-μέλη με υψηλό δημόσιο χρέος οφείλουν να συνεχίσουν τη δημοσιονομική εξυγίανση, υιοθετώντας όμως ένα πιο φιλικό μίγμα πολιτικής προς την οικονομική ανάπτυξη, με έμφαση στις επενδύσεις και τη χαμηλότερη φορολογία.

Τέλος, εξαιτίας της υποχώρησης της οικονομικής δραστηριότητας στη ζώνη του ευρώ και του ενδεχομένου νέας ύφεσης, κρίνεται αναγκαία η ανάληψη δράσεων και πολιτικών για τον επιμερισμό του κινδύνου και την ενίσχυση της αλληλεγγύης στην ευρωζώνη.[6]

2. Οι εξελίξεις και προοπτικές της ελληνικής οικονομίας

Η ελληνική οικονομία συνεχίζει να ανακάμπτει, αν και με σχετικά συγκρατημένους ρυθμούς ανάπτυξης λόγω της επιβράδυνσης της παγκόσμιας οικονομίας. Ειδικότερα, τα στοιχεία του δεύτερου τριμήνου του 2019 δείχνουν ότι ο ρυθμός ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας ενισχύθηκε στο 1,9% από 1,1% το πρώτο τρίμηνο, δηλαδή το πρώτο εξάμηνο του 2019 το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 1,5%. Στην άνοδο του ΑΕΠ το δεύτερο τρίμηνο συνέβαλαν κυρίως οι καθαρές εξαγωγές και η δημόσια κατανάλωση. Η πρόβλεψη της Τράπεζας της Ελλάδος είναι για (ετήσιο) ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης 2,3% το δεύτερο εξάμηνο του 2019, και 1,9% για το σύνολο του έτους. Για το 2020, η Τράπεζα της Ελλάδος προβλέπει ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης 2,4%.

Η επιβράδυνση της παγκόσμιας οικονομίας λόγω του εμπορικού προστατευτισμού επηρεάζει τις εξαγωγές και τη βιομηχανική παραγωγή.

Ειδικότερα:

- Οι εξαγωγές αγαθών χωρίς καύσιμα αυξήθηκαν την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2019 κατά 5% σε σταθερές τιμές, έναντι 11% την ίδια περίοδο του 2018, ενώ οι εξαγωγές καυσίμων παρουσίασαν μείωση.
- Η προστιθέμενη αξία της βιομηχανίας (δείκτης βιομηχανικής παραγωγής) αυξήθηκε με επιβραδυνόμενο ρυθμό την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2019 (0,8%, έναντι 1,4% την αντίστοιχη περίοδο του 2018), ακολουθώντας την επιβράδυνση της βιομηχανικής παραγωγής στη ζώνη του ευρώ.

Ωστόσο, την ίδια στιγμή παρατηρούμε ιδιαίτερα ενθαρρυντικά μηνύματα από το εσωτερικό, όπως η συνεχιζόμενη ανάκαμψη της αγοράς εργασίας και η επιτάχυνση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών, η σημαντική αύξηση των επενδύσεων των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων και η αύξηση της αποταμίευσης και της εξωτερικής χρηματοδότησης. Η πορεία αυτών των δεικτών υποδηλώνει σημαντική ανθεκτικότητα της ελληνικής οικονομίας στην παγκόσμια οικονομική επιβράδυνση.

Ειδικότερα:

- Το πραγματικό διαθέσιμο εισόδημα των νοικοκυριών αυξήθηκε κατά 4,2% το α' εξάμηνο του 2019, δηλαδή με τον υψηλότερο ρυθμό από την αντίστοιχη περίοδο του 2007. Η εξέλιξη αυτή οφείλεται κυρίως στην αύξηση της απασχόλησης.
- Η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος συνέβαλε στην αντιστροφή της έντονης πτωτικής τάσης των αποταμιεύσεων, η οποία επιβεβαιώνεται και από τη σταδιακή αύξηση των καταθέσεων των νοικοκυριών[7].
- Οι ακαθάριστες επενδύσεις κεφαλαίου του ιδιωτικού τομέα στην πραγματική οικονομία υπερδιπλασιάστηκαν το β' τρίμηνο του 2019, συγκριτικά με το χαμηλό επίπεδο του 5,0% του ΑΕΠ στο τέλος του 2015, και ανέρχονται πλέον σε 10,7% του ΑΕΠ σε ετήσια βάση. Ταυτόχρονα, ο καθαρός σχηματισμός

κεφαλαίου για τις επιχειρήσεις γίνεται θετικός από το τέλος του 2018, ενισχύοντας την παραγωγική κεφαλαιακή βάση για πρώτη φορά μετά από εννέα έτη. Το ίδιο διάστημα, η συνολική χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα σημείωσε σταθερή βελτίωση ως απόρροια της αύξησης τόσο της «εσωτερικής χρηματοδότησης» από ιδίους πόρους[8] όσο και της «εξωτερικής χρηματοδότησης», η οποία ενισχύθηκε από την αυξημένη προσφυγή στις εγχώριες και διεθνείς κεφαλαιαγορές.[9]

Επιπλέον, ο δείκτης οικονομικού κλίματος διαμορφώνεται στα υψηλότερα επίπεδα που έχουν παρατηρηθεί εδώ και πολλά χρόνια και οι συνθήκες χρηματοδότησης και ρευστότητας των τραπεζών έχουν βελτιωθεί. Ειδικότερα:

- Οι εισροές καταθέσεων συνεχίζονται. Από τις αρχές του 2018 έως το τέλος Σεπτεμβρίου 2019 έχουν επιστρέψει στις τράπεζες εγχώριες ιδιωτικές καταθέσεις ύψους 12,7 δισεκ. ευρώ.
- Οι τραπεζικές χορηγήσεις προς μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις κατέγραψαν δωδεκάμηνο ρυθμό αύξησης 2,2% το Σεπτέμβριο του 2019. Ωστόσο, οι θετικοί ρυθμοί μεταβολής αφορούν μόνο τις χορηγήσεις προς μεγάλες επιχειρήσεις.[10]

Παράλληλα, οι τιμές των ακινήτων άρχισαν να αυξάνονται, ενώ οι αποδόσεις των ομολόγων αποκλιμακώθηκαν σημαντικά τους τελευταίους μήνες. Η εμπιστοσύνη στον τραπεζικό τομέα έχει ενισχυθεί σημαντικά και οι περιορισμοί στην κίνηση κεφαλαίων καταργήθηκαν πλήρως από 1ης Σεπτεμβρίου.

Η θετική έως τώρα πορεία οδήγησε στην αναβάθμιση της πιστοληπτικής αξιολόγησης του Ελληνικού Δημοσίου από την Standard and Poor's σε BB- από B+ με θετικές προοπτικές, ενώ και ο οίκος αξιολόγησης DBRS βελτίωσε τις προοπτικές της οικονομίας σε θετικές από σταθερές. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Τράπεζας της Ελλάδος, η οικονομική δραστηριότητα θα αυξηθεί, όπως ήδη αναφέρθηκε, κατά 2,3% το δεύτερο εξάμηνο του 2019 και κατά 1,9% συνολικά για το έτος, ενώ αναμένεται να επιταχυνθεί περαιτέρω το 2020 στο 2,4% παρά την αναμενόμενη επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης της ευρωπαϊκής και της παγκόσμιας οικονομίας. Αυτό οφείλεται στην ενίσχυση της εγχώριας ζήτησης καθώς η οικονομία ανακάμπτει από τη μακρά ύφεση, γεγονός που, σε ένα βαθμό, αντισταθμίζει την αρνητική επίδραση της επιβράδυνσης της παγκόσμιας οικονομίας.

3. Μελλοντικές προκλήσεις

Παρ' όλα αυτά, η Ελλάδα καλείται να αντιμετωπίσει μια σειρά προκλήσεων την προσεχή περίοδο:

- Το υψηλό δημόσιο χρέος (του οποίου βεβαίως η βιωσιμότητα βελτιώθηκε σημαντικά και θεωρείται εξασφαλισμένη μεσοπρόθεσμα με τα μέτρα που ενέκρινε το Eurogroup από το 2012 έως το 2018) δημιουργεί αβεβαιότητα σε μακροπρόθεσμη βάση (μετά το 2030) στην περίπτωση εξωγενών κλυδωνισμών όπως είναι μια διεθνής παρατεταμένη ύφεση ή μια άνοδος των επιτοκίων.
- Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών που χειροτέρευσε με τις πρώτες ενδείξεις οικονομικής ανάπτυξης παρά την ύπαρξη αρνητικού παραγωγικού κενού, σε

συνδυασμό με τη μεγάλη αρνητική καθαρή διεθνή επενδυτική θέση. Αυτό υποδηλώνει κυρίως την ανάγκη περαιτέρω βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας.

- Το υψηλό ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας και η προβλεπόμενη δημογραφική επιδείνωση (λόγω της γήρανσης του πληθυσμού και της εξερχόμενης μετανάστευσης) επηρεάζουν αρνητικά τη δυνητική ανάπτυξη και δημιουργούν προβλήματα στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος.
- Τον αργό ψηφιακό μετασχηματισμό της οικονομίας, που συνεπάγεται υψηλό κίνδυνο τεχνολογικής υστέρησης και ψηφιακού αναλφαριθμητισμού.
- Το μεγάλο επενδυτικό κενό που δημιουργήθηκε εξαιτίας της πολυετούς ύφεσης και το οποίο κινδυνεύει να επηρεάσει μόνιμα την παραγωγική ικανότητα της ελληνικής οικονομίας.

Πέρα από τα ανωτέρω, η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να αντιμετωπίζει πολύ αυστηρές δημοσιονομικές, νομισματικές και χρηματοπιστωτικές συνθήκες σε σύγκριση με όλα τα άλλα κράτη-μέλη της ζώνης του ευρώ, παρά τη σημαντική πτώση των αποδόσεων των ελληνικών 10ετών κρατικών ομολόγων. Τα πρωτογενή πλεονάσματα που έχουν συμφωνηθεί στο πλαίσιο της συμφωνίας για την ελάφρυνση χρέους στο Eurogroup στις 21 Ιουνίου 2018 είναι πολύ υψηλά, ιδιαίτερα μάλιστα αν διορθωθούν για τον οικονομικό κύκλο, και, σε συνδυασμό με τις δυσμενείς δημογραφικές προοπτικές της χώρας, περιορίζουν τη δυνατότητα επίτευξης σημαντικά υψηλότερων ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης, ενώ το απόθεμα των μη εξυπηρετούμενων δανείων παραμένει σε πολύ υψηλό επίπεδο (43,6% του συνόλου των δανείων), περιορίζοντας την ικανότητα του τραπεζικού συστήματος να χρηματοδοτήσει τις επενδύσεις και να στηρίζει την πραγματική οικονομία.

4. Πολιτικές για την αντιμετώπιση των κινδύνων και των μελλοντικών προκλήσεων

Προκειμένου να αποσοβήσει τους κινδύνους από την επιβράδυνση της παγκόσμιας οικονομίας και να αντιμετωπίσει τις εναπομένουσες προκλήσεις και τα προβλήματα που κληροδότησε η κρίση, η κυβέρνηση εφαρμόζει ένα πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων και οικονομικών πολιτικών φιλικών στο επιχειρείν και στην παραγωγικότητα. Οι πολιτικές αυτές αφορούν την αναμόρφωση και τον ψηφιακό μετασχηματισμό της δημόσιας διοίκησης, τον καλύτερο συντονισμό και την παρακολούθηση του κυβερνητικού έργου, την προσέλκυση επενδύσεων, ιδίως ξένων άμεσων επενδύσεων, την επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων και ιδιωτικοποιήσεων, την επανεκκίνηση μεγάλων επενδυτικών έργων, τις συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα (ΣΔΙΤ) και τη μείωση της φορολογίας, με παράλληλη τήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας και των συμφωνημένων δημοσιονομικών στόχων. Στο πλαίσιο αυτό, η Ενιαία Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Συμβάσεων επιτελεί σημαντικό έργο μέσω του ελέγχου των δαπανών του κράτους για τις δημόσιες συμβάσεις και της ανάπτυξης υγιούς ανταγωνισμού στις διαγωνιστικές διαδικασίες σύμφωνα με τις αρχές της διαφάνειας και της ίσης μεταχείρισης.

Από το σύνολο των νομοθετικών παρεμβάσεων που έχουν προωθηθεί προσφάτως, επιτρέψτε μου να αναφερθώ στις παρακάτω τέσσερις που θεωρώ ιδιαίτερα σημαντικές:

- α. το επιτελικό κράτος
- β. το νέο αναπτυξιακό νόμο
- γ. την αλλαγή μίγματος δημοσιονομικής πολιτικής και το νέο φορολογικό νομοσχέδιο και
- δ. την αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

A. Επιτελικό κράτος

Προκειμένου να αντιμετωπιστούν η έλλειψη συντονισμού και οι παθογένειες που εμποδίζουν την αποτελεσματική λειτουργία των κυβερνητικών θεσμών, οι οποίες στο παρελθόν οδήγησαν σε αποσπασματικές νομοθετικές ρυθμίσεις που δεν κατέστη δυνατόν να άρουν τις αδυναμίες της δημόσιας διοίκησης, αποφασίστηκε η αναμόρφωση των θεσμών διακυβέρνησης. Για το σκοπό αυτό συστάθηκε αυτοτελής, επιτελική δημόσια υπηρεσία με την ονομασία Προεδρία της Κυβέρνησης,^[11] η οποία υποστηρίζει τον Πρωθυπουργό κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων του, με σκοπό τη διασφάλιση της συνοχής και της αποτελεσματικότητας του κυβερνητικού έργου. Για την καλύτερη παρακολούθηση της εξέλιξης του κυβερνητικού έργου και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητάς του, έχει τεθεί σε εφαρμογή ένα ολοκληρωμένο πληροφοριακό σύστημα, με το οποίο επιδιώκεται η συστηματική υποστήριξη και παρακολούθηση του έργου των υπουργείων και η έγκαιρη παρέμβαση για την εξασφάλιση της επιτυχούς εφαρμογής του.

B. Ο νέος αναπτυξιακός νόμος

Ο νέος αναπτυξιακός νόμος^[12] περιλαμβάνει μια σειρά από διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις στις αγορές προϊόντων και εργασίας και στο ευρύτερο επιχειρηματικό περιβάλλον. Η βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και του ευρύτερου θεσμικού πλαισίου, καθώς και στοχευμένα μέτρα πολιτικής που ενισχύουν τα κίνητρα για νέα επενδυτικά σχέδια, μπορούν να έχουν σημαντικά οφέλη για το εθνικό προϊόν, τις επενδύσεις και την απασχόληση. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των υπηρεσιών της Τράπεζας της Ελλάδος, εφόσον οι μεταρρυθμίσεις του νέου αναπτυξιακού νόμου υλοποιηθούν πλήρως και άμεσα, θα οδηγήσουν, σε ορίζοντα δεκαετίας, σε αύξηση του πραγματικού ΑΕΠ, της απασχόλησης και των ιδιωτικών επενδύσεων κατά 4,8%, 3,7% και 6,9% αντίστοιχα.

Γ. Αλλαγή μίγματος δημοσιονομικής πολιτικής και νέο φορολογικό νομοσχέδιο

Η κυβέρνηση υιοθέτησε, με τον προϋπολογισμό που κατατέθηκε χθες, ένα δημοσιονομικά ουδέτερο αναπτυξιακό μίγμα πολιτικής, με έμφαση στη μείωση των φορολογικών συντελεστών και τη διεύρυνση της φορολογικής βάσης μέσω μέτρων για την προώθηση των ηλεκτρονικών συναλλαγών. Το πρόσφατο φορολογικό νομοσχέδιο έχει αναπτυξιακή διάσταση, καθώς μειώνει το φορολογικό βάρος των πολιτών και των επιχειρήσεων, ενισχύει τα κίνητρα για εργασία, ενθαρρύνει τις παραγωγικές επενδύσεις και μειώνει την παραοικονομία, με τελικό αποτέλεσμα την αύξηση του εθνικού προϊόντος. Οι δράσεις αυτές κρίνονται προς τη σωστή

κατεύθυνση και συμβαδίζουν με τις προτάσεις που έχει καταθέσει η Τράπεζα της Ελλάδος τα τελευταία χρόνια.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Τράπεζας της Ελλάδος, μια μόνιμη μείωση του ονομαστικού φορολογικού συντελεστή του εισοδήματος από κεφάλαιο που ισοδυναμεί με φορολογική ελάφρυνση κατά $\frac{1}{4}$ της ποσοστιαίας μονάδας του ΑΕΠ, με ταυτόχρονη όμως υλοποίηση δημοσιονομικών διαρθρωτικών μέτρων που βελτιώνουν τη φορολογική συμμόρφωση, οδηγεί σε αύξηση του ΑΕΠ κατά 2,5% μετά από μια δεκαετία μέσω της αύξησης των επενδύσεων, χωρίς να επιδεινωθεί το πρωτογενές δημοσιονομικό αποτέλεσμα.

Δ. Αντιμετώπιση των μη εξυπηρετούμενων δανείων

Οι τράπεζες έχουν συμφωνήσει με τον Ενιαίο Εποπτικό Μηχανισμό (SSM) φιλόδοξους στόχους για τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ). Βάσει αυτών των στόχων, το ποσοστό των ΜΕΔ πρέπει να μειωθεί στο 19% μέχρι το τέλος του 2021. Όμως, ακόμη και αν επιτευχθούν αυτοί οι στόχοι, το ποσοστό των ΜΕΔ των ελληνικών τραπεζών θα είναι πολλαπλάσιο του μέσου όρου της ΕΕ.

Στο πλαίσιο αυτό, η εφαρμογή του σχεδίου «Ηρακλής», που στηρίζεται στο Σχήμα Προστασίας Ενεργητικού (APS), είναι ένα σημαντικό βήμα προς την ορθή κατεύθυνση αντιμετώπισης του προβλήματος. Ωστόσο, καλύπτει μόνο το 40% περίπου των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Σε αμέσως επόμενο στάδιο θα πρέπει να εξεταστούν και άλλα σχήματα, όπως αυτό που έχουν επεξεργαστεί οι υπηρεσίες της Τράπεζας της Ελλάδος, με το οποίο, παράλληλα με το πρόβλημα των ΜΕΔ, αντιμετωπίζεται και το ζήτημα της αναβαλλόμενης φορολογίας (DTC). Είναι αυτονόητο ότι αυτό θα πρέπει να γίνεται με τρόπους συμβατούς με τους κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί κρατικών ενισχύσεων. Τέλος, με νομοθετική πρωτοβουλία του Υπουργείου Οικονομικών, αναμένεται να βελτιωθεί σημαντικά το θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης της αφερεγγυότητας επιχειρήσεων και νοικοκυριών, και να ενισχυθεί σημαντικά η δυνατότητα των τραπεζών να προχωρούν σε αναδιαρθρώσεις δανείων, βελτιώνοντας έτσι τη φερεγγυότητα και τη ρευστότητα ιδιωτών και επιχειρήσεων και επομένως, τις αναπτυξιακές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας.

5. Συμπεράσματα

Η κυβέρνηση έχει πραγματοποιήσει ένα δυναμικό ξεκίνημα και εφαρμόζει ένα ευρύτατο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων με έμφαση στην προσέλκυση επενδύσεων και τη μείωση της φορολογίας, σεβόμενη όμως τους υφιστάμενους δημοσιονομικούς στόχους. Η αποφασιστική και ταχεία εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων και η επιτάχυνση της μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων θα ενισχύσουν την εμπιστοσύνη των επενδυτών στις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας και θα συμβάλλουν στην αναβάθμιση του αξιόχρεου του Ελληνικού Δημοσίου στην επενδυτική βαθμίδα. Επίσης, θα αυξήσουν την παραγωγικότητα και μέσω αυτής την ανταγωνιστικότητα και τον μακροχρόνιο ρυθμό ανάπτυξης της ελληνικής οικονομίας, αντισταθμίζοντας έτσι τις επιπτώσεις των δυσμενών δημογραφικών εξελίξεων στο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των υπηρεσιών της Τράπεζας της Ελλάδος, προκειμένου να επιτευχθεί αναβάθμιση στην επενδυτική κατηγορία (από την οποία απέχουμε τώρα

τρεις βαθμίδες), απαιτείται σημαντική επιτάχυνση των μεταρρυθμίσεων με στόχο τη βελτίωση της θέσης της χώρας στους δείκτες διακυβέρνησης της Παγκόσμιας Τράπεζας, οι οποίοι χρησιμοποιούνται από τους οίκους αξιολόγησης. Κάτι τέτοιο θα επιτρέψει τη συμπερίληψη των ελληνικών κρατικών ομολόγων στο πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης της ΕΚΤ, θα βελτιώσει περαιτέρω τις συνθήκες χρηματοδότησης της ελληνικής οικονομίας και θα επιδράσει θετικά στην οικονομική δραστηριότητα.

Παράλληλα, η κυβέρνηση διαπραγματεύεται με τους θεσμούς τη μείωση, του στόχου για το πρωτογενές πλεόνασμα, κάτι που υποστηρίζει σθεναρά εδώ και χρόνια η Τράπεζα της Ελλάδος. Η επίτευξη αυτού του στόχου διευκολύνεται: α) από τα χαμηλότερα επιτόκια δανεισμού που βελτιώνουν την ανάλυση βιωσιμότητας του χρέους, β) από το γεγονός ότι το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης επιτρέπει δημοσιονομική ευελιξία σε όσες χώρες υλοποιούν μεταρρυθμίσεις που αυξάνουν το δυνητικό προϊόν και γ) από τη θέση που έχουν εκφράσει τόσο η ΕΚΤ όσο και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπέρ της δημοσιονομικής επέκτασης στην ευρωζώνη προκειμένου να αντιμετωπιστεί η επιβράδυνση της οικονομικής δραστηριότητας και να αποφευχθεί μια νέα ύφεση. Ο συνδυασμός χαμηλότερων δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων θα έχει ευνοϊκές επιδράσεις στη μεσομακροπρόθεσμη δυνητική οικονομική ανάπτυξη και στη μακροχρόνια βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους.

Πηγές

ECB (2019), Economic Bulletin, No 7, 7 November

<https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/html/eb201907.en.html>

European Commission (2019), European Economic Forecasts, Autumn.

Draghi, M. and L.de Guindos (2019), Press Conference, Introductory Statement, 12 September.

<https://www.ecb.europa.eu/press/pressconf/2019/html/ecb.is190912~658eb51d68.en.html>

IMF (2019), *World Economic Outlook*, October.

Stournaras, Y. (2019), “Greece in Europe: Reasons for Optimism”, Speech at the Annual Stavros Niarchos Foundation Lecture, Yale University, 19 September

<https://www.bankofgreece.gr/en/news-and-media/press-office/news-list/news?announcement=e76ca510-bce6-481e-a3e7-93cd8bd0c7e9>

Στουρνάρας, Γ. (2019), «Η ελληνική οικονομία και η ελληνική ναυτιλία: Τρέχουσες εξελίξεις», ομιλία στη Ναυτιλιακή Λέσχη Πειραιά, Πειραιάς, 10 Οκτωβρίου.

<https://www.bankofgreece.gr/enimerosi/grafeio-typoy/anazhthsh-enhmerwsewn/enhmerwseis?announcement=6a374c2d-8edc-4139-95b5->

[1] IMF 2019, *World Economic Outlook*, October.

[2] Η αυτοκινητοβιομηχανία έχει επηρεαστεί και από ειδικούς παράγοντες, όπως οι επιπτώσεις από την εφαρμογή των νέων προτύπων για τις εκπομπές ρύπων στη ζώνη του ευρώ και την Κίνα.

[3] European Commission (2019), *European Economic Forecasts*, Autumn.

[4] Μεσομακροπρόθεσμα υπάρχουν επιπρόσθετοι κίνδυνοι. Ο εμπορικός προστατευτισμός και οι αυξανόμενες εμπορικές και γεωπολιτικές εντάσεις θα μπορούσαν να ανακόψουν τη λειτουργία των παγκόσμιων αλυσίδων αξίας και να επηρεάσουν αρνητικά την αύξηση της παραγωγικότητας. Παράλληλα, η αύξηση της χρηματοπιστωτικής ευπάθειας θα μπορούσε να καταστήσει πιο επώδυνη την επόμενη ύφεση, ενώ και η κλιματική αλλαγή - π.χ. λόγω ακραίων και ασυνήθιστων καιρικών φαινομένων - θα μπορούσε να οδηγήσει σε χαμηλότερη παραγωγή και υψηλότερες τιμές στον πρωτογενή τομέα, με αποτέλεσμα την υποχώρηση της οικονομικής ανάπτυξης. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να επιδράσει αποσταθεροποιητικά στη χρηματοπιστωτική σταθερότητα μέσω των επιπτώσεων που μπορεί να έχει στα περιουσιακά στοιχεία και στις υποχρεώσεις των εμπλεκόμενων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

[5] Draghi, M. and L.de Guindos (2019), Press Conference, Introductory Statement, 12 September.

<https://www.ecb.europa.eu/press/pressconf/2019/html/ecb.is190912~658eb51d68.en.html>

[6] Ενδεικτικά προτείνονται: 1) Η ολοκλήρωση της Τραπεζικής Ένωσης μέσω της θέσπισης ενός Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασφάλισης Καταθέσεων και της δημοσιονομικής υποστήριξης του Ενιαίου Μηχανισμού Εξυγίανσης. 2) Η δημιουργία μιας πραγματικής Ένωσης Κεφαλαιαγορών για την ενίσχυση του επιμερισμού των κινδύνων στον ιδιωτικό τομέα. 3) Ο μετασχηματισμός του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας σε ένα πλήρως ανεπτυγμένο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ταμείο, που θα ενεργεί ως δανειστής έσχατης ανάγκης για τα κράτη-μέλη. 4) Η δημιουργία ενός κεντρικού εργαλείου δημοσιονομικής σταθεροποίησης. 5) Η ενίσχυση και αναμόρφωση του Μηχανισμού Μακροοικονομικών Ανισορροπιών, ώστε να υπάρχει προσαρμογή τόσο των χωρών με πλεονάσματα όσο και αυτών με ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

[7] Οι καταθέσεις των νοικοκυριών αυξήθηκαν κατά 14,6 δισεκ. ευρώ από το γ' τρίμηνο του 2017 έως το γ' τρίμηνο του 2019.

[8] Η εσωτερική χρηματοδότηση ορίζεται ως το άθροισμα της ακαθάριστης αποταμίευσης των νοικοκυριών (και των παρακρατηθέντων κερδών των επιχειρήσεων) και των καθαρών κεφαλαιακών μεταβιβάσεων.

[9] Αξιοσημείωτα είναι τα σημάδια ενδυνάμωσης της εξωτερικής χρηματοδότησης των επιχειρήσεων λόγω της θετικής επίδρασης της έκδοσης νέων μετοχών (μεταξύ άλλων έκδοση μη εισηγμένων μετοχών και ξένες άμεσες επενδύσεις), των χρηματοοικονομικών παραγώγων και σε μικρότερο βαθμό των δανείων και των χρεογράφων. Αντίθετα, η τραπεζική χρηματοδότηση του ιδιωτικού τομέα παραμένει αρνητική.

[10] Η ετήσια μεταβολή του υπολοίπου της τραπεζικής χρηματοδότησης προς τις επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους εξακολουθεί να είναι αρνητική.

[11] Νόμος 4622/2019 «Επιτελικό Κράτος: οργάνωση, λειτουργία και διαφάνεια της Κυβέρνησης, των κυβερνητικών οργάνων και της κεντρικής δημόσιας διοίκησης».

[12] Ν. 4635/2019 «Επενδύω στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α΄ 167/30.10.2019.